

слова: *мати намір, бути вимушеним, залучати до дії* в українській мові, та *provide, offer, take measures* – в англійській. Щодо мовленнєвих актів декларативів, то вони мають на меті встановити відповідність між пропозиційним змістом висловлювання та реальністю й часто стосуються оцінки подальшого перебігу подій. Експресиви виражають психологічний стан мовця. В українській мові вони частіше спираються на *співчуття* щодо втрат внаслідок лиха, тоді як в англійській мові повідомлення описується ширший спектр почуттів: *terrified, scared, sorry, thankful, overwhelmed*.

Отож завдяки емоційним вкрапленням повідомлення про катастрофи англійською мовою, зберігаючи форму і зміст, що відповідає визначенню жорстких новин, набувають елементів, характерних для так званих “м’яких новин”, тобто містять додаткову фонову інформацію. Ці новини основою своєї новинної цінності мають людський інтерес. Вони спрямовані на такі почуття аудиторії, як цікавість, співчуття, здивування [6, 236].

У ході подальшої роботи планується здійснити глибший аналіз й опис структурних та семантико-прагматичних особливостей організації жанру повідомлення про катастрофи в українській та англійській мовах. Отримані результати дадуть змогу провести зіставний аналіз мовленнєвого жанру повідомлення для виявлення типологічних спільних і відмінних рис організації жанру в обох мовах і пошуку можливих причин виявлених розбіжностей. Дослідження сприятиме поглибленому вивченню процесів формування мовленнєвих жанрів засобів масової інформації в українському й англійському середовищах та стане підґрунтям для подальшого ретельного типологічного аналізу мови ЗМІ, зокрема інтернет-видань.

Література

1. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генології: Навч. посіб.– К.: Вид. центр “Академія”, 2006.– 248 с.
2. Землянова Л. М. Медиадискурсы и новостные фрейминги (исследования современных зарубежных коммуникативистов) // Вестн. МГУ.– Сер.: Журналистика.– М.: Изд-во Моск. ун-та, 2006.– № 2.– С. 8–19.
3. Ревзина О. Г. Когнитивная организация газетного дискурса // Вестн. МГУ: Сер. Журналистика.– М.: Изд-во Моск. ун-та, 2006.– № 2.– С. 42–49.
4. Тертычный А. А. Коммуникативные стратегии и журналистский текст // Вестн. МГУ: Сер. Журналистика.– М.: Изд-во Моск. ун-та, 2006.– № 4.– С. 93–104.
5. Шмелева Т. В. Модель речевого жанра // Антология речевых жанров: повседневная коммуникация.– М.: Лабиринт, 2007.– С. 81–90.
6. Щипицына А. А. Понятия “жесткой” и “мягкой” новости в современной американской журналистике // Коммуникативно-функциональное описание языка: Сб. науч. ст.– Ч. II.– Уфа: РИО БашГУ.– С. 230–240.
7. Fowler R. Language in the news. Discourse and Ideology in the Press.– London: Routledge, 1991.– 254 p.

Статтю подано до редколегії
06.05.2008 р.

УДК 811.112.2.09

С. В. Козак – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри німецької філології Волинського національного університету імені Лесі Українки

Роль фреймів ‘Людина’ і ‘Природа’ у висвітленні екологічної проблематики у романі Е. Штріттматтера “Чудодій”

Роботу виконано на кафедрі німецької філології
ВНУ ім. Лесі Українки

У статті розглянуто проблему захисту навколишнього середовища у романі німецького письменника Е. Штріттматтера “Чудодій”, відображену в лексико-синтаксичних структурах, що є мовними корелятами фреймів ‘Людина’ і ‘Природа’. Здійснено аналіз особливостей вербального наповнення фреймових структур термінальними елементами, які представляють цю проблематику.

Ключові слова: екологія, фрейм, фреймова структура, термінал, термінальний елемент.

© Козак С. В., 2008

Kozak S. V. The Role of the Frames ‘Man’ and ‘Nature’ in the Representation of Ecological Problems in the Novel by E. Strittmatter “The Miracle-Worker”. The article deals with the problem of the environmental protection in the novel of the German writer E. Strittmatter “The Miracle-Worker”, represented in the lexical-syntactic structures that are the linguistic correlates of the frames ‘Man’ and ‘Nature’. The analysis of the peculiarities of verbal filling of the frame structures by the terminal elements, that represent this problem, is performed.

Key words: ecology, frame, frame structure, terminal, terminal element.

Із розвитком матеріального виробництва, внаслідок збільшення обсягу знань людства, а водночас і сукупної продуктивної сили, людина все більше втрачає зв'язок із природою, перетворюючись на істоту, здатну не лише протистояти природі, а й нещадно руйнувати її. Природі дедалі важче долати порушення функціонування механізмів підтримки динамічної рівноваги між її складовими частинами, внаслідок чого постає проблема глобальної екологічної кризи.

Через специфіку способу свого існування в соціумі людина, на відміну від інших живих організмів, не тільки перестала пристосовуватись до навколишнього природного середовища, а й почала пристосовувати його до своїх цілей і потреб. Таке пристосування стало можливим унаслідок здатності людини до пізнання довкілля та його матеріальних перетворень. Однак людство не може пізнати й перетворити світ весь і одразу. Цей процес є тривалим і складним. Тому вона пізнає й перетворює навколишній світ поступово. Результатом цього є “частковість” в освоєнні природи, супроводжувана відчуженням людини від природи, суперечність між людською сутністю та існуванням [2, 88].

Взаємозв'язок людини і природи, вплив природного середовища та його факторів на існування й розвиток людини і суспільства хвилювало людство впродовж віків. Природу як об'єкт людської діяльності вивчав німецький письменник Гете, який вважав людину невід'ємною частиною природи, перед всіма об'єктами якої перша має перевагу завдяки своїй здатності до пізнання. Екологічні мотиви наявні також у творчості німецьких письменників ХХ ст., зокрема в Е. Штрітматтера.

Метою нашого дослідження є висвітлення екологічної проблематики у романі Е. Штрітматтера “Чудодій” через відображення взаємодії фреймових структур, що є мовними корелятами фреймів ‘Людина’ і ‘Природа’.

Роман Е. Штрітматтера “Чудодій”, як і інші твори, народжувався з його органічного, повсякденного спілкування зі звичайними людьми. Підтримуючи народність літератури, її зрозумілість та простоту, письменник водночас застерігав від спрощено вульгарного, обмеженого тлумачення цих критеріїв [3, 467–468].

Митець втілює ці теоретичні засади у своїх творах, в яких значне місце займає тема взаємозв'язку людини і природи. У відтворенні цієї проблематики важливу роль відіграють фреймові структури як потужний засіб експлікації авторської прагматики. **Фреймові структури** розглядаємо як об'єднання організованих навколо певної тематики лексико-синтаксичних структур, що представляють відповідні фрейми. **Фрейми** кваліфікуємо як лінгво-когнітивні структури з подвійним статусом: з одного боку, вони належить до ментальних утворень, є одиницями показу знань, а з іншого боку, відбиваються в мовленні, експлікуючись за допомогою мовних засобів. Структурними компонентами (вузлами) фреймів є **терміналі**. Мовними корелятами фреймових терміналів є **термінальні елементи**.

Фрейм ‘Природа’ і фрейм ‘Людина’ розглядаємо як когнітивні структури, в основі яких перебувають категоріальні знання про природу та людину, зафіксовані в лексикографічних джерелах. Так, **Природа** – це “сукупність особливостей рослинного і тваринного світу, кліматичних умов, рельєфу якої-небудь місцевості, країни” [1, 945]. Це визначення містить основні терміналі, що складають фрейм ‘Природа’: **Рослини – Тварини – Ландшафт – Природні явища**:

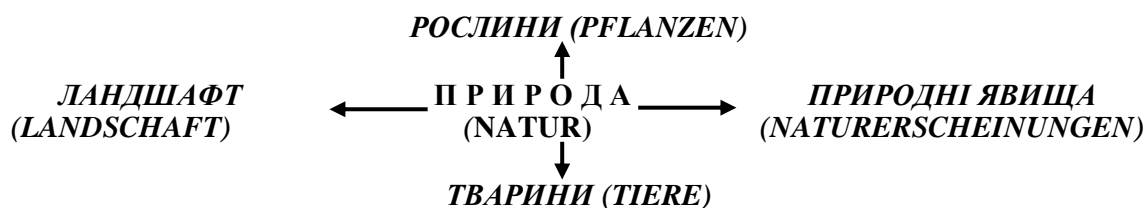

Рис. 1. Концептуальна структура фрейму ‘Природа’

Людина – це “особа як утілення високих інтелектуальних і моральних властивостей”; *люди* – “особи, об’єднані певними, характерними або спільними ознаками; особи, що мають справу з певним суб’єктом; особи, що працюють у якій-небудь галузі виробництва” [1, 499]. Спільні ознаки розглядаємо як спільні риси, а риса – це “сукупність частин, ліній, що утворюють зовнішній вигляд; зовнішній вираз якогось почуття, настрою і т. ін.” [1, 1031]. Таким чином, терміналами фрейму ‘*Людина*’ є *характер* (інтелектуальні та моральні властивості) – *Зовнішність* (зовнішній вигляд) – *Стан* (почуття, настрої) – *Міжособистісні відносини* (мають справу із суб’єктом) – *Дія / Діяльність* (працюють):

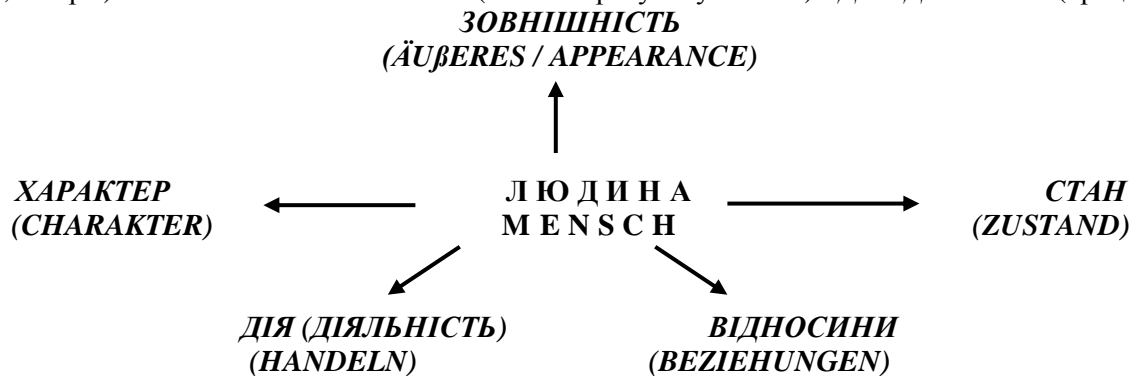

Рис. 2. Концептуальна структура фрейму ‘*Людина*’

У фреймових структурах екологічної тематики спостерігаємо поєднання термінальних елементів, що представляють фрейми ‘*Людина*’ і ‘*Природа*’: *Das Land wurde öder. Die Bäche versiegten. Nur noch dürres Gras an den Wegrändern. Die Baumblätter müde und staubig; am Horizont kein blauer Waldsaum, Fabrikschornsteine, entästeten Bäumen gleich. Schwarze Wolken – von Menschen gemacht – schwebten drüber.* / Міцєвість ставала дедалі пустиннішою. Струмки повисихали. Лише суха трава обабіч шляхів. Листя на деревах зів’яле й запилене; на обрії не виднілася смужка лісу, лише заводські димарі, схожі на дерева з обрубаним гіллям. Чорні хмари – створені людиною – клубочилися над ними [4, 191]. Як видно з наведеного прикладу, основне наповнення фреймової структури складає лексика, що представляє термінали ‘*Рослина*’ (*Gras, Baumblätter, Bäume*) та ‘*Ландшафт*’ (*Land, Bäche, Wald*). Результат людської діяльності, що проявляється в негативному впливові на навколишнє середовище, відтворено шляхом порівняння на основі використання лексичних одиниць фрейму ‘*Природа*’. У першому випадку – це пряме уподібнення заводських димарів деревам з обрубаним гіллям (*Fabrikschornsteine entästeten Bäumen gleich*), у другому – зображення диму у вигляді чорних хмар з експліцитним зазначенням, що це витвір людини (*von Menschen gemacht*). Тобто людина перебуває у центрі уваги, є першопричиною негараздів, що трапляються у її взаємодії з природою.

Е. Штрігтматтер називає людину споживачем, уподібнюючи її з нижчою навіть серед тварин істотою: *Ein rechter Parasit und Nutznießer, dieser Mensch auf der Erde.* / *Людина на землі – справжній паразит і споживач* [4, 259]. Таке порівняння з явно вираженою негативною семантикою є узагальненням попередніх думок, що відображають внутрішній психологічний стан автора, його стурбованість невдячним ставленням людини до природи.

Письменник обурений діями людини, її цинізмом та схильністю сприймати природні багатства як щось належне, не повертаючи натомість нічого, крім шкоди: *Der Mensch ging zwischen Blumen, Blüten und Kreaturen umher, nahm sich, was ihm paßte, bezog auf sich, was ihm gefiel. Er nahm der Kuh die Milch und trank sie, den Vögeln die Eier und aß sie, häutete die Tiere ab und kleidete sich mit ihren Pelzen.* / *Людина ходила поміж квітів, цвіту і тварин і брала собі все, що їй потрібне, і користувалась усім, що їй подобалося. У корови вона брала молоко й пила його, у птахів – яйця і їла їх, білувала тварин і одягалася у їхні хутра* [4, 259]. Фреймова презентація цих думок автора представлена експліцитним поєднанням та своєрідним переплетенням лексичних одиниць, що належать фреймам ‘*Природа*’ та ‘*Людина*’. Зокрема, лексика терміналів ‘*Рослина*’ (*Blumen, Blüten*) і ‘*Тварина*’ (*Vögel, Tiere, Kuh*) об’єднується навколо узагальнювальної лексеми *Mensch*. Важливу роль відіграють також ті лексичні одиниці, які представляють термінал ‘*Діяльність*’ фрейму ‘*Людина*’, що виражається переважно через дію *braten* (*nehmen*): *er nahm die Milch, nahm die Eier*, а також через дію прямого шкідливого впливу на тварин: *häutete die Tiere*.

“*Es ist kein richtiger Wald. Zeitungspapier, Buchsen und alte Kochtöpfe, keine Füchse, keine Hasen.*“ / “*Це ж не справжній ліс. Папір з газет, бляшанки з-під консервів, старі каструлі і жодної лисиці, жодного зайця*” [4, 128]. Це бачення лісу головним персонажем твору – Станіслаусом Бюднером. Лексичні одиниці, що представляють термінал ‘Тварина’ (*Füchse, Hasen*), поєднуються з лексемами, які позначають продукти людської діяльності (*Zeitungspapier, Buchsen, Kochtöpfe*), а оскільки ці іменники номінують відходи, сміття, що не вписується у гармонійне життя природи, то опис набуває різко негативного забарвлення, концентрованою формою якого стає ключова фраза *Es ist kein richtiger Wald* з ядром *Wald / ліс* та оціночним елементом *kein richtiger / несправжній* – так устами хлопця автор передає своє ставлення до проблем екології.

У молоді роки Станіслауса екологічна криза не набирає надто загрозливого характеру; поки що йдеться тільки про поведінку людини, адже залишене сміття – це, швидше, свідчення патологічних змін у нормах екологічної культури, яка “відображає адаптацію суспільства до біофізичного оточення” [2, 175]. Проте тенденція до загального нівелювання поваги до природи зростає. Молодому поколінню притаманне почуття абсолютної байдужості як до краси світу природи, так і до її корисних багатств які воно, сприймає як належне. Свідченням цього є поведінка людей: *Mia warf das Schokoladenpapier ins Gras.* / *Мія кинула в траву обгортку з шоколаду* [4, 217]. Ця типова і, на перший погляд, невинна дія говорить сама за себе. Поєднання лексичних одиниць, що представляють термінал ‘Діяльність’ (*werfen*) з одиницею “природничого” термінального елемента (*Gras*) виражає прямий вплив на природу, результатом якого є засмічення довкілля.

Загрозливого характеру набуває стан екології, коли негативний вплив на природу йде не від окремих людей, а від усього суспільства. Через масштабне використання природних ресурсів людина втручається в кругообіг речовин та енергії в біосфері, порушує функціонування механізмів підтримки динамічної рівноваги між її складовими частинами. Результат цього – тотальне засмічення й винищення природних багатств: *Verstaubt und dunkelbraun lag die Brikettfabrik im Kiefernwald, schnaubte Ruß und Wasserdampf in die Umgebung.* / *У сосновому лісі працювала запилена й темно-коричнева брикетна фабрика, викидаючи кіптяву та випари у навколишнє середовище* [5, 350]. Суспільство опиняється перед ситуацією, коли його техногенний вплив на природні процеси призводить до видимих негативних наслідків у навколорозташованому просторі. *Die Seine floß schmutzig und jauchig wie alle Flüsse, die große Städte durchfahren. Gemauerte Ufer, Boote auf ölhäutigem Wasser, kleine Schiffe, Wasserdunst.* / *Сена текла брудна й каламутна, як і всі річки, що течуть через великі міста. Заковані в граніт береги, човни на маслянистій воді, маленькі судна, вологі випари* [4, 417]. Це яскравий приклад того, як суспільство у своєму прагненні до прогресу перетворює довкілля, завдаючи непоправної шкоди, зокрема, водному середовищу. Результат – маслянисті річки та “сумні” забруднені ставки: *Traurige Teiche ohne Baum, ohne Gras. Das dunkle Kohlenwasser schimmerte ölig.* / *Сумні ставки – жодного дерева, жодної травинки. Темна вугільна вода маслянисто виблискувала* [4, 193].

У наведених фрагментах ключовими є термінальні елементи *Kiefernwald, Fluß, Teich, Wasser*, навколо яких групуються інші термінальні елементи фрейму ‘Природа’ (*Baum, Gras*), представлені в комплексі з об’єктами, створеними руками людини (*Brikettfabrik, Boote, Schiffe*) та перетвореними нею (*gemauerte Ufer, Kohlenwasser*). Важливим фактором у зображенні безрадінних, спотворених руками людини картин природи є констатація відсутності елементів природи: *ohne Baum, ohne Gras*. Це надає пейзажу сумного та неприродного вигляду (*traurige Teiche, ölhäutiges Wasser*), спонукає замислитися над проблемою раціонального природокористування для оптимізації й гармонізації людини та природи, екологічного виховання суспільства.

Взаємодія людини і природи, вплив людської діяльності на навколишнє середовище – актуальна проблема сьогодення. Дослідження цієї тематики у художніх творах авторів *сучасного* періоду може становити предмет подальших наукових розвідок.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад., гол. ред. В. Т. Бусел.– К.; Ірпінь: ВТ “Перун”, 2003.– 1440 с.
2. Вілков В. Ю., Салтовський О. І. Людина і світ.– К.: Кондор, 2001.– 208 с.
3. Матузова Н. “Чудодій” та його автор // Шгітматтер Е. Чудодій: Роман: Пер. з нім. О. Словенко та Ю. Михайлюк.– К.: Дніпро, 1976.– С. 466–474.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Strittmatter E. Der Wundertäter. Roman. Erster Teil.– Berlin: Aufbau Taschenbuch Verlag, 1999.– 515 S.
2. Strittmatter E. Der Wundertäter. Roman. Dritter Teil.– Berlin: Aufbau Taschenbuch Verlag, 1999.– 630 S.

Адреса для листування:
43020 Луцьк, вул. Гетьмана Мазепи, 10/14
Тел.: (0332) 75-11-85.
Ел. адреса: kosaksofia@yahoo.com

Статтю подано до редколегії
15.04.2008

УДК 811.111'42

Г. Т. Крижанівська – здобувач, асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка

Функціональні особливості оцінних прикметників та прикметникових конструкцій у текстах жанру *first-person narrative* (на матеріалі сучасних англомовних жіночих журналів)

Роботу виконано на кафедрі іноземних мов для природничих факультетів ЛНУ ім. І. Франка

У статті розглядаються функціональні особливості аксіологічно забарвлених прикметників і прикметникових конструкцій у жанрі *first-person narrative* сучасних англомовних жіночих журналів. Зокрема, подається кількісна характеристика основних семантичних типів прикметників у межах жанру та розглядаються їх стилістичні риси.

Ключові слова: жанр, *first-person narrative*, оцінка, прагматика, прикметник, значення.

Kryzhanivska H. T. Functions of Adjectives in the First-person Narrative Genre of Modern English Magazines for Women. The article investigates the role of adjectives in the first-person narrative genre of modern English magazines for women, particularly, the quantitative representation of main semantic types of adjectives in the genre as well as their functions in the context.

Key words: genre, first-person narrative, evaluation, pragmatics, adjective, meaning.

У сучасному мовознавстві актуальними залишаються дослідження, що передбачають системний підхід до вивчення рівнів мови. Проте сучасна лінгвістична наука вимагає розширеного вивчення лексичних одиниць із врахуванням їх глибшого аналізу. За останні роки проведено чимало досліджень проблематики існування та функціонування прикметників у мові і мовленні [2; 9], зокрема аксіологічного потенціалу цього класу слів [7].

Мета цієї статті – дослідити функціональні особливості аксіологічно забарвлених прикметників та прикметникових конструкцій у текстах одного із найпопулярніших жанрів жіночих журналів – *first-person narrative*. **Матеріалом дослідження** слугували 150 текстів *first-person narrative* сучасних англомовних жіночих журналів за 2005–2007 роки.

Феномен *first-person narrative* наділяє оповідача роллю експерта, тоді як коментарі та поради фахівців та редакції виконують другорядну роль, даючи відповідь на можливі питання аудиторії чи пропонуючи подальші поради. Усі тексти *first-person narrative* подаються від першої особи, яка представлена як реально існуюча, і ґрунтуються на її знаннях та досвіді. Жанр *first-person narratives* характеризується симетричністю відносин адресанта та адресата, у чому полягає “приятельський”, довірливий характер викладу матеріалу. Об’єктом *first-person narrative* є та інформація, яка може бути потенційно цікавою та корисною для жінок – читачів журналів, а вибір мовних засобів визначається загальною комунікативною інтенцією жанру – навчити та підтримати жінку у її вирішенні повсякденних проблем.

Оцінка як основний стильовий фактор матеріалів засобів масової комунікації [5, 107] знаходить вияв у відборі та класифікації фактів і явищ дійсності, певному куті зору в їх зображенні, у